1915 - NORMAN DOUGLAS

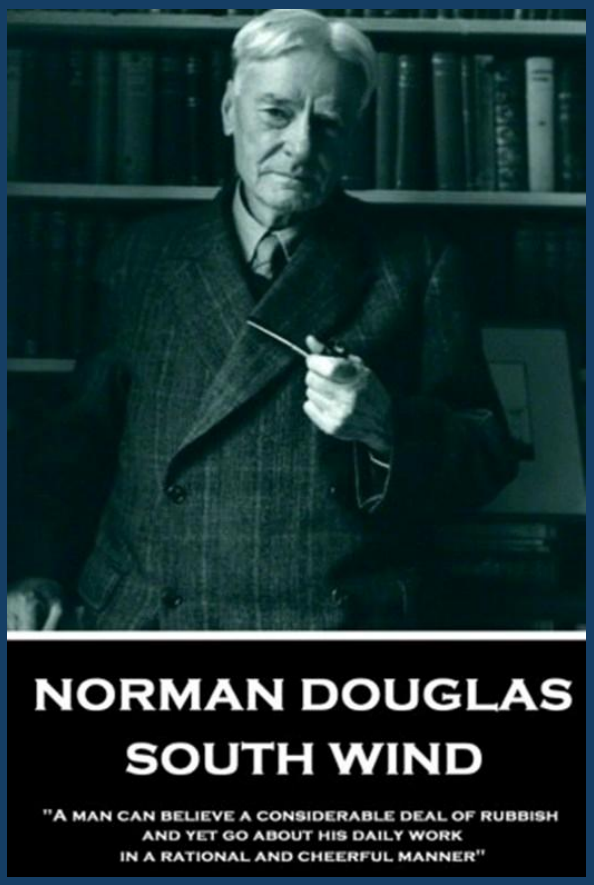

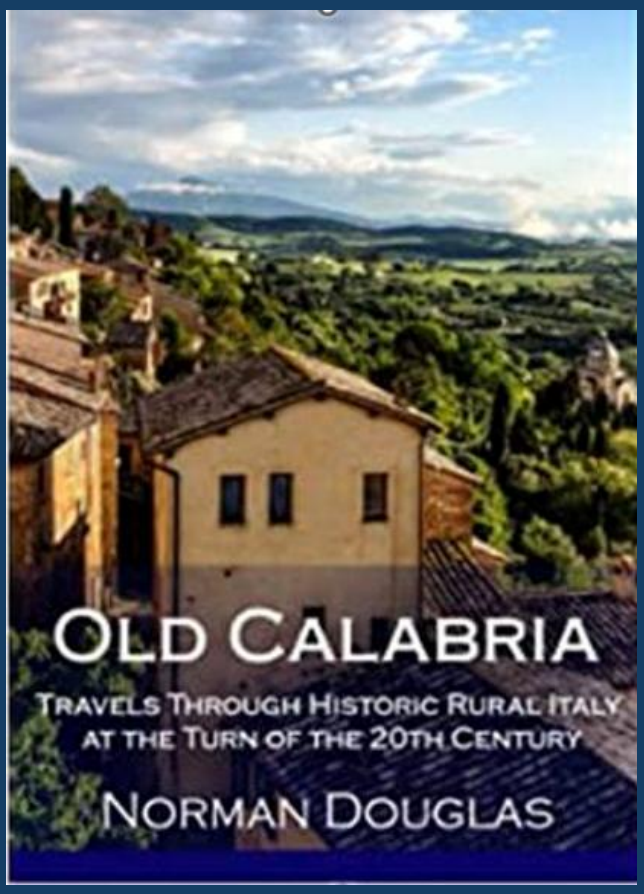

Përgatitur nga Mal Berisha

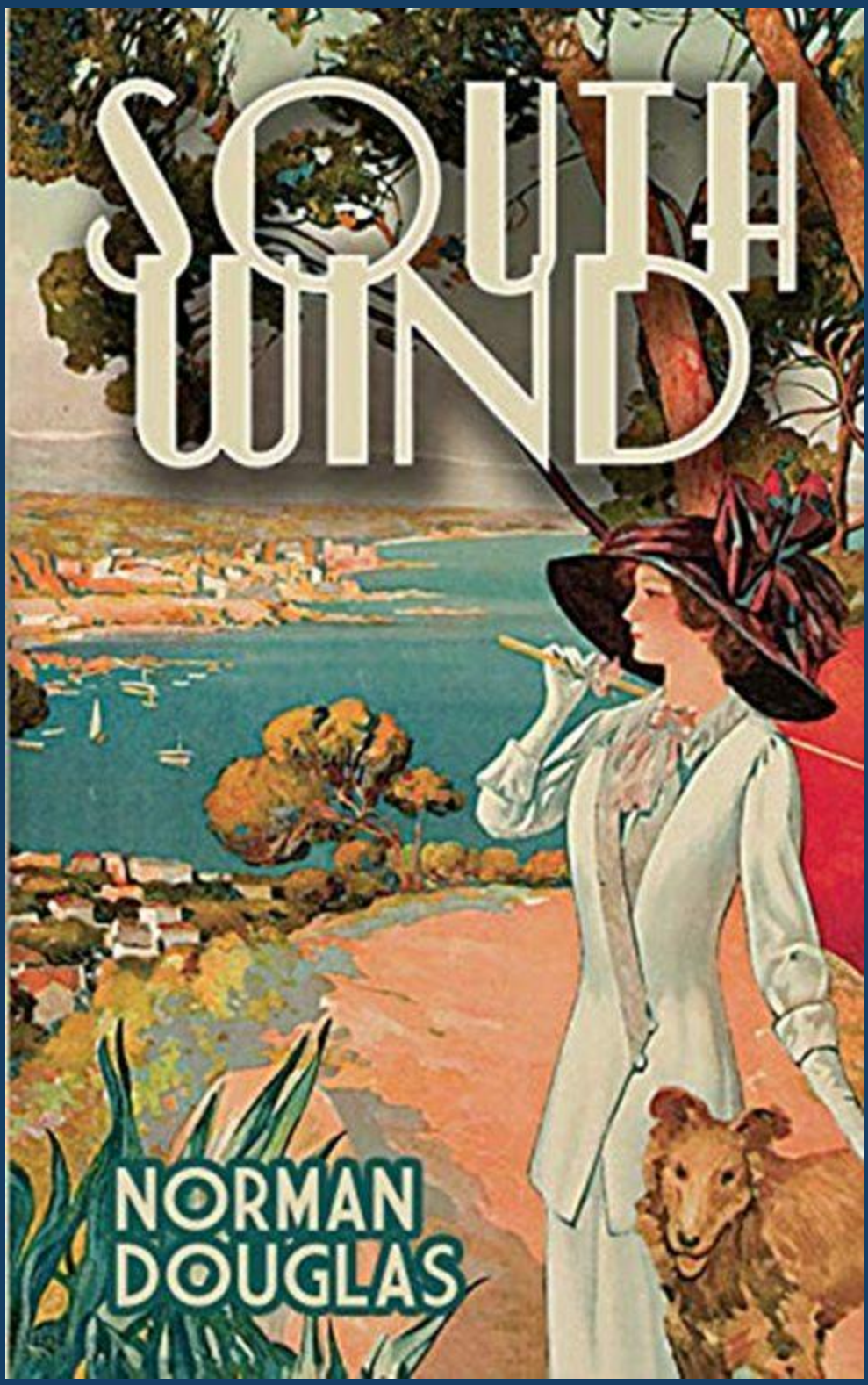
SOUTH WIND
NORMAN DOUGLAS

RRËFIMTARI I FAMSHËM BRITANIK QË I PËRSHKROI ARBËRESHËT E KALABRISË SË VJETËR

Norman Douglas (1868-1952) lindi në një fshat austriak të quajtur Thüringen afër Bludenz me nënë austriake dhe baba skocez. U shkollua në Skoci, Angli, Gjermani dhe Francë. Shërbeu si diplomat për një periudhë të shkurtër, por karriera e tij u ndërpre për shkak të një skandali në vitin 1886. Më pas emigroi dhe u vendos në Napoli të Italisë. Ai ka shkruar një seri veprash interesante, por veprat e tij më të vlerësuara janë “Era e Jugut” dhe “Kalabria e Vjetër”. Në këtë të dytën jep një përshkrim tepër interesant të arbëreshëve të Italisë, fesë së tyre të krishterë, të dyjëzuar, gjuhën shqipe me tridhjetë alfabete, fshatrave dhe, ajo që bie në sy, për fat të keq, ruajtjen e sjelljes ndaj natyrës e shqiptarëve arbëreshë, njësoj si shqiptarët e vendit të origjinës, siç është shpyllëzimi, çrregullsia në ndërtime dhe mënyra e mbajtjes së mjediseve të brendshme në shtëpi, si dhe në rrugët me kalldrëm.

Norman Douglas-i mendohet të jetë i pari udhëtar britanik që shkel dhe shkruan për zonat arbëreshe të Italisë së Jugut. Ai, me gjuhën e tij të mrekullueshme në fakt i ka dhënë një njohje të jashtëzakonshme kulturës shqiptare në Itali, figurave si Francesco Crispi, ndihmesën, dhënë Garibaldit prej arbëreshëve. Por ajo që bie më shumë në sy është

studimi që ai i ka bërë Jeronim De Radës. Më poshtë jepen disa nga vlerësimet e tij për ato vise të populluara me shqiptarët e Italisë:

> *"Këto fshatra jo-italiane datojnë nga shekujt pas vdekjes së Skënderbeut kur Sulltani (The Grand Signor) e përforcoi pushtetin e tij. Refugjatët arritën grumbuj – grumbuj nga deti. Atyre iu dhanë toka të egra ku do të vendoseshin. Të ardhurit e rinj u morën për bizantinë.*

Kolonitë e shqiptarëve u shpërndanë nëpër tërë Italinë e Jugut më së shumti në Apuli, Kalabri dhe Sicili. Disa u vendosën dhe në veri edhe në qendër. Ishte edhe një vendbanim në Lumin Po, por që është rrëgjuar në 200 banorë; shumica e tyre më vonë janë absorbuar dhe shkrirë brenda elementit italian. Angelo Masci (1846) thotë se janë 59 fshatra të tyre, me 83 mijë banorë – veçanërisht në Sicili; Morelli (1842) ku numri i përgjithshëm i arbëreshëve për Italinë dhe Sicilinë është tek 103.466. Nëse ky numër është i vërtetë, atëherë kjo shumë tani duhet të kalojë të dyqindmijët. Unë mora vesh se tani gjenden 80 fshatra të populluara prej arbëreshëve me nga 2.500 banorë secili po të llogarisim edhe ata që kanë emigruar në ShBA.

Gjuha shqipe tashmë zotëron më shumë se tridhjetë alfabete të ndryshme, secili me më shumë se tridhjetë germa. Gjithsesi, në këta katërqind vjet ata nuk e kanë ndarë mendjen se cilin do të mbajnë."

Më pas Norman Douglas-i ndalet tek themeluesi i vërtetë i Rilindjes Kombëtare Shqiptare, Jeronim De Rada. Ai pasi përshkruan jetën e tij, vështirësitë, dramat e tmerrshme familjare, faktin që ai nuk kishte udhëtuar kurrë jashtë, madje as në vise të tjera arbëreshe brenda Italisë, thotë:

"Lamartini në vitin 1844 shkruante:

Shkrimet e tij të shumëllojshme – dhe padyshim risia e temës së tij qendrore – tërhoqën vëmendjen e gjuhëtarëve dhe filologëve gjermanë të kohës, të tërë të dashuruar pas lirisë, folklorit dhe poezisë. Shkrimtari i njohur italian Cantù, e vlerësoi atë shumë lart kur tha: ''Unë jam i lumtur për vëllazërinë poetike dhe politike që ekziston midis teje dhe meje. Poezia erdhi nga brigjet tuaja dhe duhet të kthehet andej nga erdhi''. Herman Buchholtz-i zbulon tek ai skena të denja për shkrimet e Shekspirit dhe pasazhe madhështore të denja për skena eskiliane në tragjedinë e tij Sofonisba. Dijetari i madh Gladstone thuhet se i shkroi një kartolinë, ku e lavdëronte për përpjekjet e tij në emër të vendit të vet.

Ishte ai që krijoi gjuhën letrare të vendit të tij, që hyjnizoi lidhjet midis Shqipërisë dhe Pellazgëve dhe që formuloi

ambiciet e saj politike. Deri në atë kohë ajo ishte thjesht një mit”.

Proud to be Albanian!